

Добросовісність, як правова категорія, що характеризує суб'єктивний бік поведінки контрагентів і виступає оцінкою їх порядності, повинна стати передумовою належного здійснення прав та обов'язків сторонами за договором охорони.

Список бібліографічних посилань:

1. Заїка Ю. О. Коментар до ст. 978 ЦК України «Договір охорони» //Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій України, науковців, фахівців). Т. 9, ч. III: Послуги. Перевезення. Транспортне експедирування. Зберігання / за ред. проф. Спасибо-Фатєєвої. Х.: ЕКУС, 2020. 456 с.

2. Заїка Ю.О. Цивільно-правове регулювання відносин із надання охоронних послуг// Цивільно-правовий механізм регулювання відносин із надання послуг в Україні : монографія / за заг. ред. О. Д. Крупчана, Ю. О. Заїки. Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України. 2021. С. 97–118.

3. Харитонов О.Є., Харитонova О.І. Особливості цивільно-правового регулювання в умовах воєнного стану//Проблеми здійснення та захисту цивільних прав в умовах воєнного стану : монографія / за ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонova, К. Г. Некіт ; упор.—укл. Ю. С. Маршук ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2023. С. 6-63.

4. Харитонов О. І., Харитонova О. І. Приватне право як концепт. Т.ІУ: Від ідеї до реалізації: монографія. Одеса: Фенікс, 2021. 632 с.

УДК 347.19

Алла Володимирівна ЗЕЛІСКО,

професор кафедри цивільного права

Навчально-наукового юридичного інституту

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

доктор юридичних наук, професор

ЗМІНИ У ПРАВОВІЙ КОНСТРУКЦІЇ КОРПОРАТИВНОГО ДОГОВОРУ В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ

Феномен корпоративних відносин яскраво проявляється у наявності різних груп інтересів у їх учасників, як-от інтересу окре-

мого учасника юридичної особи, інтересів меншості чи то більшості, інтересів кінцевих бенефіціаріїв юридичної особи і, врешті решт, самої юридичної особи, яка, будучи окремих суб'єктом корпоративних відносин, може мати не лише відмінні від інших вказаних осіб інтереси, але й такі, що їм суперечать. Як наслідок, механізми правового регулювання у сфері корпоративних відносин спрямовані на оптимізацію різнорідних інтересів вказаних груп учасників. Адже від якісного рівня оптимального поєднання цих інтересів залежить ефективність діяльності корпоративної юридичної особи та корпоративного управління у ній.

Поміж правових регуляторів, спрямованих на оптимізацію інтересів учасників корпоративних відносин варто назвати ті, які полягають у реалізації учасниками можливості саморегуляції відносин між собою за допомогою класичних цивілістичних конструкцій, зокрема, договору. Конструкція корпоративного договору акціонерів з моменту її законодавчого запровадження зазначає постійних процесів правової еволюції, на які реагує і доктрина і практика. В силу вказаних факторів актуальність наукового дослідження корпоративного договору не зменшується, а постійні процеси наближення континентальної та англо-американської правових систем, які впливають на корпоративні відносини загалом і корпоративний договір зокрема, визначають подальшу перспективність таких наукових розвідок. На нормативному рівні конструкція корпоративного договору в сфері акціонерних відносин була закріплена у спеціальному Законі України «Про акціонерні товариства» у 2017 році, у ст. 26-1 якого було урегульовано поняття договору між акціонерами товариства предметом якого є реалізація акціонерами - власниками простих та привілейованих акцій прав на акції та/або прав за акціями, передбачених законодавством, статутом та іншими внутрішніми документами товариства [1]. Термінологічна характеристика «договір між акціонерами» робить акцент на тому, що такий договір виник на рівні спеціального правового регулювання суто як договір між учасниками (акціонерами) товариства без залучення до складу його сторін інших осіб і як договір із спеціальним предметом – здійснення корпоративних прав. Саме специфічність предмета такого договору визначалася у доктрині як його кваліфікуюча правова ознака – управління учасниками юридичної особи корпоративного типу належними їм корпоративними правами [2, с. 4-5]. Таким чином, доктрина корпоративного права дотримувалася усталеної концепції, що предметом такого договору є порядок реалізації корпоративних прав учасників товариства. І саме в руслі

цієї концепції був закріплений у 2017 році в Законі України «Про акціонерні товариства» договір між акціонерами.

Однак у подальшому при розширенні сфери спеціального правового регулювання такого роду договорів законодавець змінив термінологію щодо них, зазначивши у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» поняття корпоративного договору за яким учасники товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації, зазначивши, при цьому, що такий договір може бути оплатним або безоплатним, а додатковими сторонами договору можуть бути саме товариство та треті особи (ст. 7 Закону) [3]. Безумовно, поняття «корпоративний договір» є більш універсальним терміном, застосовуваним для різних організаційно-правових форм корпоративних юридичних осіб. Л.В. Січук вдало характеризує його як родове поняття, через правову конструкцію якого можна визначити умови реалізації корпоративних прав учасниками підприємницьких юридичних осіб [4, с. 49]. У новому Законі України «Про акціонерні товариства» законодавець також пішов шляхом уже застосування родового терміну «корпоративний договір», зазначивши у нормах Закону аналогічні до Закону про ТОВ положення про оплатність чи безоплатність договору, а також про зміну суб'єктного складу договору за рахунок додаткових сторін [5].

Таким чином, можемо спостерігати суттєву трансформацію у законодавстві корпоративного договору, однак послідовність такої трансформації викликає потребу певних уточнень. Зокрема, у ст. 29 Закону зазначається, що корпоративним є договір, за яким акціонери товариства зобов'язуються реалізувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. З аналізу дефініції договору можемо зробити висновок, що законодавець зберігає концепцію спеціального суб'єктного складу договору, однак подальший аналіз норми установлює положення про «додаткові сторони корпоративного договору», якими можуть бути саме акціонерне товариство та треті особи. Такий виклад норми продукує виникнення певних питань. По-перше, щодо самої конструкції додаткових сторін. Доктрина та практика договірного права не використовує поділ сторін договору на основні та додаткові. У договірному праві і в ЦК України є сторони договори, за домовленістю яких виникають, змінюються чи припиняються права та обов'язки. В силу вказаного виникають труднощі із розумінням поняття додаткових сторін і оскільки конструкція норми Закону України «Про

акціонерні товариства» побудована таким чином, що ці сторони викремлюються, то виникає питання щодо відмінності статусу таких сторін. Жодних тверджень щодо того, а чим саме додаткові сторони відмінні від сторін договору сформувавши неможливо і, якщо враховувати канони доктрини договірного права, то і нема потреби в силу відсутності такої конструкції. Якщо виходити із того, що законодавчо сформувався підхід розширення суб'єктного складу сторін корпоративного договору, то всі можливі суб'єкти є сторонами договору. Окрім того, законодавчо не визначено критерії того, а хто саме може бути стороною корпоративного договору, окрім акціонерів. Стосовно юридичної особи, то розширення за її рахунок кола можливих сторін договору вписується в логіку конструкції корпоративного договору. Адже юридична особа, будучи самостійним суб'єктом права, є учасником корпоративних відносин. І безумовно, що корпоративний договір стосується і інтересів юридичної особи безпосередньо. Інша річ щодо третіх осіб. Якихось критеріїв щодо можливого кола указаних третіх осіб законодавство не містить. Імовірно припустити, що це особи, які пов'язані із акціонерами чи юридичною особою певними інтересами щодо діяльності останньої. Очевидно, до кола цих осіб належать кредитори акціонерного товариства, кінцеві бенефіціари, особа, яка набуває опосередковане право власності щодо акцій товариства. Однак, Закон України «Про акціонерні товариства» не вказує, що сторонами корпоративного договору можуть бути треті особи, які пов'язані із акціонерами та товариством інтересами щодо діяльності останнього. Закон вказує просто третіх осіб. Відповідно, виникає підстава припускати, що до цих третіх осіб можуть належати будь-які особи. Судова практика до набрання чинності діючим Законом України «Про акціонерні товариства» виходила із того, що у випадку включення в якості сторін договору третіх осіб (наприклад, кредитора), такий договір є змішаним за своєю природою, оскільки містить елементи різних договорів [6]. Можливість укладення змішаних договорів знаходиться у площині дотримання декларованого на законодавчому рівні принципу свободи договору і такі підходи судової практики видаються цілком обґрунтованими. Однак, в силу законодавчого установлення поняття додаткових сторін невизначеного суб'єктного кола, то застосування до таких договорів конструкції змішаних втрачає свою доцільність. Потрібно зазначити, що в силу того, що дефініція корпоративного договору подається через сполучення «договір акціонерів», то розширення суб'єктного складу сторін в наступних

положенням норми Закону «Про акціонерні товариства» сприймається дещо непослідовно.

Варто відзначити, що таке широке суб'єктне коло сторін корпоративного договору трансформує його первинну сутність як договору між учасниками (акціонерами). Окрім того, виникає питання співвідношення такого необмеженого суб'єктного кола сторін договору із його предметом – здійсненням прав акціонерами товариства.

Якщо у корпоративному договорі сторонами є також інші особи, не пов'язані із товариством відносинами участі чи інтересом щодо діяльності товариства, то які саме права та обов'язки покладаються на них за корпоративним договором. Заслугує на увагу те, що раз сторонами є інші особи, які не пов'язані корпоративним відносинами, то їх права і обов'язки не стосуються корпоративних прав. І розширення суб'єктного складу сторін договору вимагає зміни предмета корпоративного договору.

Безумовно, що сучасна правова доктрина інших держав містить підходи, які установлюють ширший предмет корпоративного договору. Зокрема, як наголошує Л.М. Дорошенко, в англійській правовій доктрині договір учасників («shareholder agreement») передбачає достатньо широкий перелік питань, які складають предмет даного договору, який є відкритим, і може охоплювати будь-які питання, які пов'язані з управлінням і діяльністю компанії [7, с. 304]. Таким чином, можемо припустити, що корпоративний договір у вітчизняному законодавстві поступово сприймає доктрину англійського права щодо розширення предмета договору, однак норми Закону України «Про акціонерні товариства» не містять положень про те, що до предмета такого договору можуть входити будь-які питання щодо управління та діяльності товариства. Норма ст. 29 вказує лише здійснення прав акціонерами. Можливим є стверджувати, що має місце тенденція до переосмислення предмета корпоративного договору, враховуючи розширення кола його сторін. В результаті вказаного виникає також і потреба а також щодо окреслення осіб, які не пов'язані корпоративними відносинами із акціонерним товариством, однак можуть бути сторонами корпоративного договору. Видається, що розширення осіб, які можуть бути сторонами корпоративного договору за рахунок тих, які не є учасниками корпоративних відносин, вимагає розширення предмета корпоративного договору за межі здійснення корпоративних прав акціонерами.

Список бібліографічних посилань:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50-51. Ст.384 (із наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>.
2. Сигидин М.М. Корпоративний договір: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03./ Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. 20 с.
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 13. Ст.69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>.
4. Сішук Л.В. Новели законодавства щодо корпоративного договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №10. С. 47-58.
5. Про акціонерні товариства: Закон України від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>.
6. Рішення Господарського суду Одеської області № 95674635 від 09.03.2021у справі 916/2796/20. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/95674635/>.
7. Дорошенко Л.М. Інститут корпоративного договору: компаративістський підхід. *Корпоративне право крізь призму судової практики: монографія / За ред.І.В. Спасибо-Фатєєвої*. Харків: ЕКУС, 2021. С. 303-325.

УДК 347.191.1

Ольга Ігорівна ЗОЗУЛЯК,

професор кафедри цивільного права

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

головний науковий співробітник

Науково-дослідного інституту приватного права

і підприємництва імені Ф. Г. Бурчака НАПрН України,

доктор юридичних наук, професор;

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7622-3110>

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ТА ЧЛЕНСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Проблема співвідношення корпоративних та членських правовідносин у доктрині корпоративного права не є новою. Кілька років тому розпочалася нова хвиля наукових пошуків за цією проблематикою, особливо після ряду правових висновків Верховного Суду, де в правах членів певних різновидів непідприємницьких товариств суд знаходив ознаки корпоративних прав, що впливало на зміщення процесуальних аспектів розгляду спорів за позовами членів непідприємницького товариства у бік господарського процесу. Але у наведеному присутня не тільки господарсько-процесуальна сторона для наукового аналізу, а й матеріально-правова, адже йдеться про ототожнення корпоративних та членських правовідносин та відповідно прав, які виникають з участі у підприємницьких товариствах та членства у непідприємницьких товариствах.

Стан дослідження даних різновидів правовідносин обумовлений процесом їх ототожнення, що, серед іншого, спричинено уніфікацією, яка має місце сьогодні у законодавстві в частині регламентації правового статусу деяких різновидів непідприємницьких товариств (наприклад, товариств споживчої кооперації); «пересікання» певних прав, які виникають у членів виробничих кооперативів як підприємницьких товариств та кооперативів, що належать до непідприємницьких товариств.

Відносини членства у непідприємницьких товариствах можна характеризувати з двох позицій: перша із них пов'язана із тим, що членство є родовою категорією, через яку виокремлюється група юридичних осіб, які функціонують на засадах членства (участі) й іменуються товариством з усіма можливими різновидами під-